

Nem azért jöttem, hogy az igazakat hívjam, hanem a bűnösöket

Szöveg: Amikor látták az írástudók és a farizeusok, hogy együtt eszik a vámszedőkkel és bűnösökkel, mondának az ő tanítványainak: „Miért a vámszedőkkel és bűnösökkel eszik és iszik?” És amikor ezt hallot Jézus, mondott nekik: „Nem az egészségeseknek van szükségük orvosra, hanem a betegeknek. Nem azért jöttem, hogy az igazakat hívjam, hanem a bűnösöket. (Mk 2,16-17)

Jézus említett kijelentésében, amely kétségtelenül Márk evangéliumából származik (Máté és Lukács is gyakorlatilag azonos formában fogadja el, sőt, ugyanabban a kontextusban – mindig Máté/Lévi elhívása előzi meg, majd János tanítványainak kérdése következik), azt láthatjuk, hogy mennyire káros lehet a teológiai és bármilyen más értelmezés számára, ha Jézus kijelentéseit kiragadja kontextusából.¹ Valójában, ha felismerjük ennek a releváns kontextusát, akkor minden (ál)erkölcsi spekulációk leeseek arról, hogy vajon a kereszténység az „igazságosoknak” való-e – vagyis azoknak, akik az erkölcsi értékek egy bizonyos útját mennek, és nem szándékoznak megváltoztatni ok nélkül vagy alkalmyszerűen - vagy „bűnösöknek” – vagyis azoknak, akik minden elvtől mentesek hirtelen felbuzdulnak, „Krisztus szeretete” megszólították, és eszükbe sem jut, hogy nekik valamilyen erkölcsi kötelezettséget legyen.

Egyértelműen ez világosan teszi már a Márk evangéliumában szereplő rövid kijelentés kontextusa:² „Nem az egészségeseknek van szükségük orvosra, hanem a betegeknek”. Tehát a kereszténység olyan a bűnösöknek, mint az gyógyszer a betegeknek; beteg ember ne maradjon beteg, ne tekintse betegségét valami különleges tulajdonságnak, és például még dicsekedhet is vele egy egészséges ember előtt. Az egyetlen dolog, amitől Jézus itt – mint az evangélium sok más helyén – önmagát elhatárolódik, az az „igazak” és „bűnösök”³ kategóriáinak idő előtti végleges meghatározása és lezárása. Lukács evangélista, aki tudatosítani már talán lehetett ilyen Jézus szavainak lehetőség kiforgása, hozzáteszi, hogy azért jött, hogy megtérésre hívja őket. εἰς μετανοίαν.

Ezzel véget is érhet az egész exegézis, mert a szöveg értelme már egészen világos. Mivel azonban a „nem az igazakat, hanem a bűnösöket hívni jöttem” kijelentés szövegkörnyezetéből kiragadva átment a kereszténység történetén, és jelentős nyomot hagyott bennük (néha hasonló pusztuláshoz), ezért ebben a formában is mi itt összeverekedünk vele. Ugyanakkor a szövegkörnyezetből kiragadva valójában paradoxon válik a kijelentés: Ha a keresztény közösségbe hivatott bűnösök nem maradnak

1 Egy pregnáns kijelentés, vagy egy logion válhat egy történet (elbeszélés, allegória, példázat) magjává, majd az adott tisztán irodalmi kontextus másodlagos hozzá; azonban soha nem lehet másodlagos hozzá egy konkrét, szituációs kontextusban (Sitz im Leben).

2 Lukácsnál ennek a perikópának 3 verse van (5,30-32), de csak azért, mert Lukács kettéosztja Márk 17. versét; Máténál a behelyezett ószövetségi idézetért 4 verset (9,10-13) felvesz

3 vö.: Egy másik példázattal is bemutatta őket: "A mennyek országával olyan, mint az ember, aki jó magot vetett a szántóföldjébe. De mikor az emberek alusznak vala, jött az ő ellensége, és konkolyt vetett a búza közé, és elment. Mikor pedig felnevekedék a vetés, és gyümölcsöt terme, akkor meglátózik a konkolyt is. A gazda szolgálai pedig mondták neki: „Uram, nem vetettél jó magot a szántóföldedbe? Honnan van azért a konkoly?” Ő így válaszolt: „Az ellenség cselekedte azt.” A szolgálak pedig mondták neki: „Akarod-é, hogy elmenvén, összeszedjük azokat?” Ő pedig mondta: „Nem, mert amikor összeszeditek a konkolyt, azzal együtt netalán a búzát is kiszagatjátok. Hagyjátok, hogy együtt nőjön mind a kettő az aratásig, és az aratás idején azt mondom az aratóknak: Szedd le a konkolyt de a búzát gyűjtsd be csűrömbe.” (Mt 13,24-30)

bűnösök, a kereszténység többé nem lesz önnökra; és ha azok maradnak - minek, milyen életük változásra hívják őket valójában?⁴ Érdekes, hogy sok keresztény gondolkodókat ismert névekkel is nem bánta ez a paradoxon. Talán azért is, mert ha egyszer (bármely) kijelentés "szárnyakat kap" vagy *verbum alatum* lesz a latin módon, az emberek nem gondolnak többé a jelentésére, és csak a színe és az íze élveznek ki. Így veszélyesen közel kerül az *előítélethez*.

De hogyan keletkeznek az előítéletek, mi a táptalaj számukra? Az előítélet az a meggyőződés, hogy tudunk valamit, és teljesen világos számunkra, és éppen hol lenne helyénvalóbb a módszeres vizsgálat és a kételkedés. Egy ilyen meggyőződés sok mindenre alapulhat, de gyakran egyszerűen az, hogy "tudjuk, miről van szó". Ezért nagyon gyakran ott fejleszt ki előítéletet, ahol bizonyos meghatározatlan fogalmakat világosnak tartunk. És ez ebben az esetben is így van. Fogalmok, ayokról itt „van a szó” kettő van: az igaz fogalma (δικαιοσ) és a bűnös fogalma (ἀμαρτωλός). Természetesen ezeknek a fogalmok hosszú múltja van - az ószövetségi CADDÍK és RÁŠA' fogalmak helyét vesznek át, miközben a CADDÍK valóban "igazságos", a RÁŠA'-t aztán mindenképpen fordítják a fordítók - az újabb bibliai cseh nyelven leggyakrabban "istentelen".⁵ Kijelentések, amelyben az említett két, ellentétes kategóriaként értett fogalmak megjelennek., az Ószövetségben, különösen annak bölcsességrétegében számos vannak. A bináris (ma talán mondnánk "fekete-fehér") kép a világról, amely mindent két hasonló kategóriába igyekszik felosztani és megkülönböztetni, jóra és rosszra, kiválasztottra és elutasítotttra, kultúrahordozókra és barbárookra, Isten vagy ördög gyerekeikre stb. azonban nem korlátozódik az Ószövetségre. Ugyanakkor a világ minden élesebb szemlélő számára hamarosan világossá kell válnia, hogy ez valójában nagyon természetellenes és erőszakos. Ma valószínűleg könnyen elutasítne ezt egy olyan érveléssel, mint: "Kérem, senki sem erényes állandóan, és senki sem olyan gazember, hogy reggeltől estig rosszat tegyen: tehát az emberi időbeliségre és változékonyságra időben utalással. Egy ilyen érv azonban még nem állt rendelkezésre az ókorban. Az időbeliséget és a változékonyságot – ha egyáltalán érzékelték – hiányosságként és nagy botrányként értelmezték (és nem csak a görög filozófiai hagyományban; még bármely keleti nemzet tagja is tisztelte a hűséget és megvetette a hitszegést). Tehát az ókori hagyományon belül nem beszélhetünk valamiről, ami *nem mindig* van, hanem csak valamiről, ami *nincs teljesen*: És ezt a megfigyelést már az ókori megfigyelő is megtehetette, hogy vannak olyan emberi egyének, akik *nem teljesen* illenek az egyik vagy a másik kategóriába.

Ezért később a zsidó hagaddah hozzáadott egy harmadikat ehhez a két kategóriához – azt a kategóriát, abba ezek tartozunk, akikről Isten még nem döntötte el, vajon az "élet könyvébe" vagy az elkárhozottak listájára írja-e őket. Ez a megoldás egyik útja: egy tarthatatlan dichotómia adaptáltnak trichotómiává, de azzal a feltételezéssel, hogy idővel a két eredeti kategória inkább elméletinek tűnik, miközben gyakorlatilag minden élet a harmadik kategóriában folyik.

A divatos megfigyelőnek de egy másik út nyílt. Legtöbb megmutatnak nekünk, ha magunk bennünket felállítottunk a megyetelette ember helyére. Könnyen aztán nézhetünk, hogy nem lehet számolniunk sem az abszolút tiszták kategóriájukhoz sem teljesen gonoszok kategóriájukhoz.⁶ Olyan önértékelés hanem nem primer – ez reflexió ténye, vagy – ha szabad van mondani – Freud társadalmi adaptált EGOjének. Hanem van bennünk valami még mélyebb, ami szól: „De én nem igazságosság ellenfele, én *vagyok* igazságos. Bizony nézem értéke és szépsége, és ő bent az egész életemet átnyomul. Majd nem még teljesen és következetesen, de van ott, abban én belsőmban.

És így egyenlően lehet azonosulniunk a bűnös egzisztenciális érzésével: éppen azért, mert az igazság

4 Az angolul beszélő olvasók számára ezt a problémát tisztázhatja egy jól ismert közmondás: *You cannot eat a cake and have it.*

5 Klasszikus magyar fordításokban ez GONOSZ hangja.

6 Mindenütt lehetőségek mutatkoznak, de szó van – mindenütt esetekben – a lelki zavarról. Az első narcizmus nevezik, az másodikba a lelki depresszió nehéz formája vezethet.

eszménye olyan erős bennünk, egyszermind érjük el annak egy bizonyos elérhetetlenségét és hozzáférhetetlenségét, a tőle való saját távolságunkat – saját bűnösségünket.

Az emberi lélek (egészséges emberi lélek!) szemszögéből a két kategória tehát átfedi egymást, és nagyrészt rajtunk múlik, hogy vagy "igaznak" vagy "bűnösnek" tartjuk magunkat - psychénk az utat megnyit előttünk mindkettőhez. És végképen nem is kell maradnunk a választott én-berendezésnél, hanem tetszés szerint változtathatunk rajta, ha a pszichés konstelláció megváltozik, mert egzisztenciális érzésünk mindkettőre jogosultságot ad.

És itt, most másodkor, jogos véget vethetnénk. Ez azonban nem engedem meg, hogy ne tegyek még egy megjegyzést, és felhívjam a figyelmet a dolog másik aspektusára: Hogyan lesz az ember - a hagyományos előfelfogás szerint - bűnös/igaz? Különbéleképpen. A bűnös az lesz, aki bármelyet bűnt követ el (leginkább többes számban).⁷ És hogyan igaz megvenni? Ez nehezebb, uraim. Is a nagyon egyszerű emberek fejében ez az ideál általában valami többel asszociál, mint "nem lopok és nem ölök". Az emberi elképzelésben olyan embert igazrá leggyakranabban bélyegeznék, aki külső kapcsolatokban bevált: egyrészt ő maga soha nem keveredte bele sem tisztességtelenbe, felüle még sőt sokszor ez az erkölcsi ereje is támaszként szolgálhat mások számára és - formális felhatalmazással vagy anélkül - ítéleteket hozhat más emberekről és összetett ügyeikről.⁸ Összefoglalva, amennyire csak lehet: bűnösökké válunk cselekvő vétekért, igazakká sok elem kölcsönhatása miatt, mégis valahogy "passzívan" - ha nem engedjük magunkat a gonoszságra, ha nem engedjük magunkat megtéveszteni különféle vita pártjai bizonyítjeikkel stb.

Az első esetben nagyon szeretnék egyetérteni az általános "népi" előítéletekkel. Végül is minden embernek van lelkiismerete, és általában megmondja, ha „túlléptek a határon”. Milyen utat az emberek választanak, hogy megbirkózzanak ezzel a helyzettel, vagy jobb, hogy kikerüljenek belőle, az nagyon változatos, és már nem ez a cikk tárgya.

A második esetben viszont nem vagyok megelégedve az "általános vélemény" ilyen analízisével (akárhogy még ez az "általános vélemény" sem ok nélkül jön létre, és viszonylag bölcs szokott lenni - generációk tapasztalata halmozódik fel benne). Én azonban nem luteránus, vagy másképpen többségi keresztény megoldást ajánlok, hanem zsidót. Aki olvasott legalább egy kicsit a Misnában vagy a Talmudban, annak előbb-utóbb meg kellett értenie, hogy az egész zsidó vallási-jogi hagyományban az IGAZSÁG *soha* nem valami *passzív*, hogy az *igaz* (lásd fent – Caddik) lesz az, aki igazságot aktívan tevékenykedik; ugyanakkor azonban az ilyen kegyelemmel felruházott állapotban lévő embernek van egy bizonyos képessége, bizonyos *virtus*-a, hogy így cselekedjen; ő az "igazságosság" forrása a világ számára, akár csak a caddik közvetlen környezetét értjük, akár az univerzumot.

Szerintem ez sokkal színesebb és tartalmasabb felfogás van. És szimmetrikus is! És valójában mélyen keresztény van!⁹ Nem csak a „bűntudat” típusú cselekedeteket ruházza fel az hatalommal emberi sorsba érni (jelen esetben eltorzítani), hanem is és elsősorban a ellentétes természetű cselekedeteket, *gmilut chasadim*, irgalmasság, vagy ha úgy tetszik - a szerelem, cselekedeteit; *chesed* mindkettőre fordítható.

⁷ Ágoston elmélete, miszerint az ember a (bűnös) születése által válik bűnössé, amely az ortodox dogmában lehorgonzoyottságnak ellenére ellenére sem tagadhatja prűd-mizantróp kontextusát, figyelmen kívül hagyjuk. Annak ellenére, hogy a kereszténység nemzedékeinek és nemzedékeinek dogmatikailag bevésztett, soha nem értették meg és nem fogadták el, és soha nem fedték felül a bűnös fent említett „alap” meghatározását.

⁸ Vallási - ez egyszer mindenekelőtt Luteránus – tudomás a „hitemből igazságoságról” ismét ezen képzelem kívül jár.

⁹ Ha valaki kételkedik ebben, kérjük, olvassa el János evangéliumának kilencedik fejezetét, különös tekintettel a versre. Jn 9,3: „Sem ő, sem a szülei nem vétkeztek, vak, hogy Isten cselekedetei megnyilvánuljanak benne.